

A hazai számítástechnika bölcsojénél

Dömölki Bálint

Kovács Győző emlékkonferencia, 2013 május 29

A számítástechnika (h)őskorának Kovács Győző

nemcsak aktív résztevője, hanem
szorgos kutatója is volt:

- előadások
 - rendezvények
 - emléktáblák
 - IFIP WG 9.7 (Computer history) magyar tagja
- ÉS levéltári anyagok feltárása

*Ezek felhasználásával próbálom meg bemutatni a hazai számítástechnika
„nulladik” évtizedét, ahogy ez feltehetőleg Győzőnek is szándékában állt
volna*

Kb. 1000 oldal a MTA
 Levéltárából kimásolva,
 pl.

III. Matematikai és fizikai Tud. Osztálya		10/7 1953-54 dosszié
Jelzet, dátum	Az irat tartalma	Oldalszám
122; 8/VI.10	Jánossy Lajos	1
III – 55/1953	Tarján Rezsőné	2
192 III-344/1953	Balázs – Juhász elvtárs	1
25/a III – 641/953	Szökefalvi Nagy Béla, Bólyai ügy	7
25098/954	Frey Tamás – Balázs elvtárs Jelenlés	1+1
III – 734/953	Jánossy Lajos	1
III – 836/953	Balázs János – Keszthelyi	1
III – 803/953	Hajnal – Balázs	1
III – 564/953	Jánossy Balázs	1
197	Balázs – Jánossy	2
III – 732/953	Erdélyiné – Balázs	1
25444/954 II. 27	Kalmár levelek és előadás	10
25054/954	Osztrovszky levél – Kalmár	2
25509/1954	Balázs – Vajda KÖMI válasz	2
25269/954; 826	KÖMI levél	2
25093/954	Kalmár levél	2
25144/1954	Osztrovszky – Kovács K. Pál	1
Összesen		39

Elnökségi Titkárság		199/2 1956-1959 dosszié
4334	Nedelkovits János – Balázs, jegyzőkönyv	9
26345/1957	Dobos jutalmak	6
25513/1957	Dobos jkv	7
184-F/1957	Kossuth díjak	3
25716/1958	Tarján – Dobos, a KKCs felügyeletét ellátó biz. jkv.	4
26773/1958	Elkészült a logikai gép	3
25575/58	Elnökségi bizottság jkv-e	3
255537/1958	III. Oszt. jkv. (4918/T)	6
4096/T	Dobos – Erdei, Kalmár előadása	6
25248/1959	KKCs-t felügyelő bizottság	3
Összesen		50

Elnökségi Titkárság		199/4 dosszié 1963
25063	III – VI osztályok együttes ülése	21
25728/63	III oszt. Ülés jkv.	14
25063/63	III – VI oszt. Együttes ülés jkv	4
26120/63	Dobos – Tökés	8
26072/63	Hosszú kiküldetések	5
25885/63	Rendezvények	3
Összesen		55

Elnökségi Titkárság		199/4 dosszié 1964
	1965-ben tartandó konferenciák ...	9
25741/64	Mat. és alk. Nyelvészet	3
	Bejelentések	7
	Beszámoló 1964. ápr. 24-máj. 14.	4
25683	III. osztály jkv	38
26281/64	III. osztály ülésre meghívó	13
26302/64	III. osztály ülésre meghívó	14
26311/64	III. osztály ülésre meghívó	37
	MTA III. oszt. beszámoló, 8-12 old. Számítóközpont	5

Ősidők...

- 1953- Nemes Tihamér, logikai gépek...
- 1953 dec: levél a börtönből a MTA-nak
 - Edelényi László, Hatvany József, Tarján Rezső
 - nincs pozitív válasz, DE
- 1954 jan: MTA Elnökség elhatározza:

A nagykapacitású számológépek hazai építésének tanulmányozására a Méréstechnikai és Műszerügyi Intézet keretén belül alakítandó csoportra és a csoport munkáját irányító szűkebb bizottságra javaslat tétel.

- 1955-ben, szabadulása után ezt vezeti Tarján
 - előadásokat tart, cikkeket publikál a kibernetikáról

Ősidők ... (folyt)

- 1956 jan 20: MTA III Osztály

H a t á r o z a t: 1./ Az Osztályvezetőség a főbizottságok előterjesztése alapján javasolja nagyteljesítményű digitális számológépek beszerzését a Szovjetunióból és e célból a beszerzés pontos körülményeit meg tudakolni. Az Osztályvezetőség kéri az Elnökséget, hogy a számológépek beszerzéséhez szükséges devizakeretet -tekintettel az e téren mutatkozó nagyarányú lemaradásunkra-, feltétlenül biztosítsa.

- A kibernetika „rehabilitálása”:

1956 májusában a Magyar Tudományos Akadémián *Lissák Kálmán*, *Bartha István* akadémikusok és e beszámoló írójának referátumai alapján — néhai *Fogarasi Béla* akadémikus részvételével — zártkörű vita folyt a kibernetika biológiai, filozófiai, ill. műszaki vonatkozásairól.

Ami a kibernetikára, mint tudományos kutatási irányzatra a legjobban jellemző, az a műszaki, biológiai, fiziológiai és matematikus szakemberek rendkívül szoros, szerves együttműködése, bonyolult, magasan szervezett rendszerek működési elveinek és viselkedésének a tanulmányozására. A vita résztvevőinek véleménye megegyezett abban, hogy a külföldi tapasztalatok alapján az ilyen komplex együttműködés mindenképpen rendkívül hasznos és nemcsak tudományosan érdekes, hanem gyakorlatilag, sőt népgazdaságilag is jelentékeny haszonnal járó eredményeket hozhat.

- 1956 nyarán Bolyai Társulat Automataelméleti Kollokviuma Balatonvilágoson
 - első számítástechnikai konferencia Magyarországon !

1956 július-szeptember:

2152/1956/IX.7 minisztertanácsi határozat a KKCS létesítéséről

aktív működés a Nagymező utcában

Az „Ural” beszerzés megghiúsulása

(Varga Sándor KKCS igazgató 1958 januári jelentéséből)

1956. végén a Metrimpex Magyar Külkereskedelmi Vállalat értesítette a KKCS-t, hogy szovjet részről kilátásba helyezték egy "Ural" típusu gép 1957. év folyamán történő szállítását. Ennek alapján a KKCS megfelelő rendelést adott Metrimpex-nek; elérte, hogy a Magyar Külkereskedelmi Minisztérium felvegye az "Ural" gép importját az 1957. évi magyar-szovjet külkereskedelmi megállapodás kontingens-listájára ^X és utasítást adjon

Metrimpex-nek a gép lekötésére. Ilyen módon, az 1956. november-december havában fennállt nehéz körülmények dacára, a KKCS-nek sikerült minden szokásos biztosítékot létrehozni annak érdekében, hogy a munkája kifejlesztésével kapcsolatos egyik lényeges alapfelgondolás – az elektronikus számológép 1957. évi beérkezése – megvalósuljon.

1957. elején a Metrimpex közölte velünk, hogy a szovjet külkereskedelmi szervek nem hajlandók kötetést létrehozni az elektronikus számológép szállítását illetően, s tanácsosnak látja az illetékes szovjet ipari szervek és felsőbb hatóságok vezetőivel való személyes megbeszélések révén megkísérelni a kívánt eredmény elérését.

Az M-3 megoldás születése

(Varga Sándor KKCS igazgató 1958 januári jelentéséből)

a./ A szovjet segítség. Az elektronikus számológép Szovjetunióból való importjának említett meggyúsulása következtében előállott helyzetben - tekintettel arra, hogy más országból történő import lehetetlenségéről a MTA már korábban meggyőződött - a Szovjetunió Tudományos Akadémiája egyes, számológépekkel foglalkozó intézetvezetőinek tanácsai, továbbá a Műszergyártási és automatizálási miniszter, a Villamosipari Minisztérium, valamint a GUESZ, de különösen a Villamosipari Minisztérium tudományos kutató intézete /jelenleg Elektrotechnikai Tudományos Kutató Intézet/ igazgatója, A.G.Josszifjan akadémikus nagymértékű segítőkészsége alapján lehetőség nyílt arra, hogy megkapjuk a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Vezérlőgépek és rendszerek Laboratóriuma és a Villamosipari tudományos kutató intézet által közösen kidolgozott, s a Szovjetunióban többhelyen működésben lévő M-3 jelű elektronikus számológépre vonatkozó műszaki dokumentációkat, hogy segítséget kapjunk a gépépítése, üzembehelyezése és üzemeltetése terén szerzett élő tapasztalatok átadása révén, valamint a gép megépítéséhez szükséges speciális - a Szovjetunió által egyébként nem exportált - anyagok megszerzése terén.

A KKCS indulása

- 1957 április: helyiség (Nádor-u 7)
- nyáron- ősszel felvételek: sok frissen végzett mérnök, matematikus

(KGY felvételének története)

- mechanikai műhely létrehozása, felszerelése
- decemberben gép építésének megkezdése

AKADÉMIAI LEVÉLTÁR

A Kibernetikai Kutató Csoport létszáma.

1.	931	Varga Sándor	int. ig.	4.000.-	Ft
2.	932	Tarján Rezső	int. ig. h.	5.800.-	"
3.	933	Kozél István dr.	tud. o.v.	5.200.-	jogtud.egy
4.	934	Hatvani József	tud. m.társ	2.600.-	egyetem
5.	934	Szanyi László	" " "	2.500.-	gyógyped.i
6.	934	Bóka András	" " "	2.500.-	műgy.
7.	934	Sándor Ferenc	" " "	2.500.-	tud.egy.
8.	934	Krekó B. (Góllakó)	" " "	1.500.-	férfiisk.
9.	934	Ganczer (Góllakó)	" " "	1.300.-	"
10.	935	Molnár I.	tud. s.m. társ	1.800.-	műgy.
11.	935	Kovács Gy.	" " "	1.800.-	"
12.	935	Dömölki Bálint	" " "	1.700.-	tud.egy.
13.	936	Bévéss Pálné	gyakornok	1.400.-	"
14.	936	Weidinger László	"	1.400.-	"
15.	940	Füzéri Lajos	főkönyvelő	2.600.-	"
16.	944	Nagy Sándor	csoportvezető	2.000.-	ker. érette
17.	945	Fekece Istvánné	előadó	1.770.-	IV. közép
18.	951	Edelényi	főmérnök	2.800.-	műgy.
19.	952	Münich A.	mérnök	2.320.-	"
20.	952	Pataki E.	"	2.320.-	rádióműsz.
21.	954	Danyi I.	technikus	2.000.-	realérette
22.	954	Pólya E.	"	1.926.-	gimn.érette
23.	955	Gyűszűs B.	mechanikus	1.400.-	techn.
24.	955	Kardos K.	"	1.600.-	"
25.	958	Varga Rezső	műsz.anyagbeszerző	1.550.-	IV. közép
26.	962	Kárász A.	önálló könyvtáros	1.800.-	jogi egy.
27.	966	Varga E.-né	gyors-gépiró	1.300.-	8 ált. isk.
28.	948	Vályi Péterné	önálló könyvelő	1.500.-	IV. közép
29.	959	Sitész Z.	anyagbeszerző	1.000.-	gimn.érette
30.	946	Horváth Erzsébet	titkárnő	1.500.-	ker.
31.	966	Kenéz Gyözné	gyors-gépiró	1.300.-	tud.egy.
32.	955	Kutvölgyi Gy.	mechanikus	1.800.-	8 ált.isk.
33.	971	Sugár P.-né	tud.s.erő	1.100.-	"
34.	954	Fodhradszky S.	technikus	1.600.-	2 év műgy.

34 Ft

Az M-3 építés első éve -1958

- tavasz: dokumentáció és anyagok érkezése
- nyár: szekrény és hűtés kész
- ősz: összeszerelés kész, hibakeresés indul
- tél: első életjelek
- 1959 elején: első bemutatók,
- Esti Hírlap cikk (január 21)

Az M-3 építés második éve-1959

- áprilisi MTA vizsgálat

A Bizottság tudomásul vette Varga Sándor igazgató azon kijelentését, hogy az M-3 gép ez év közepétől kezdve már rendszeresen napi 1-2 órás konkrét gyakorlati számolási feladatokat oldhat meg és 1959. végére ez a gyakorlati számolási munka már napi 10 órában végezhető a géppel. A Bizottság továbbá tudomásul vette Varga Sándor igazgató azon kijelentését is, hogy a gép ez év második felében már 40 x 40-es mátrixból álló egyenlet rendszer megoldására is alkalmas lesz.

- július- augusztus
 - 40*40 mátrix invertálása (prémiumfeladat)
- szeptember-október
 - segítség: G.P. Lopato látogatása
- november
 - konzultáció a minszki gyárban

Év végére a gép többé-kevésbé üzemképesen működik

Az M-3 további sorsa

- 1960 február: Varga leváltása, igazgató Aczél
- 1960 július: KKCS -> SZK átalakulás

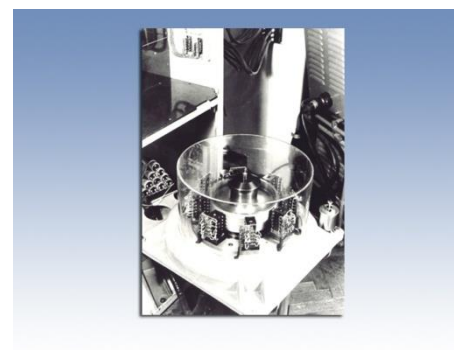
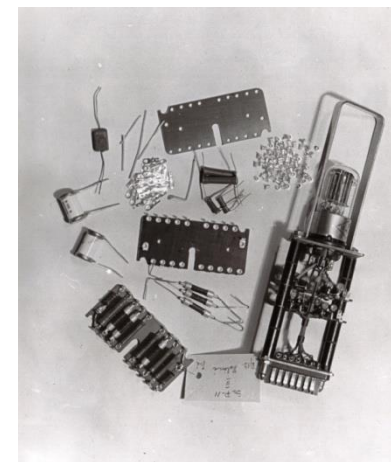
szá mottevé eredményeket ért el. Ugyanakkor a Csoport - részint azért, mert az említett eredmények elérése egész erejét lekötötte, másrészt pedig, mert a kibernetika tudományterülete rendkívül sokrétű és szerteágazó - nem tölthette be azt a szerepét, amelyet a hivatkozott minisztertanácsi határozat a kibernetika tudományának művelése és eredményei alkalmazásba vételének irányában feladatává tett.

létesíteni. A Számítástechnikai Központot a tudományos és a népgazdasági számítások elvégzésének érdekében országos központtá kell fejleszteni és ennek megfelelően kell gépi berendezésekkel és szakemberekkel ellátni.

- 1963 március: Aczél halála, igazgató Frey
- 1965: M-3 Szegedre kerül (->Muszka)
- 1968: M-3 szétszedése

Győző szerepe az M-3-nál

- A fiatal műszaki társaság elismert szakmai vezetője
- Az M-3 alegységek üzembeállításának, karbantartásának és továbbfejlesztésének irányítása
- A mágnesdob memória megalkotása, vezérlő egységének áttervezése, továbbfejlesztése, bővítése
- export kaland: mágnesdob szállítása a temesvári MECIPT számítógéphez

(KGY a továbbfejlesztésről) 💡

... és utána ?

- Vámos Tibor írja bevezetőjében az M3-ról:
„... amiből kinőtt a hazai számítástechnika meghatározó nemzedéke...”

Ennek egyik legkiválóbb illusztrációja
Kovács Győző

... mint ahogy ezt a jelen konferencia előadásai
bemutatni igyekeznek !

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET !